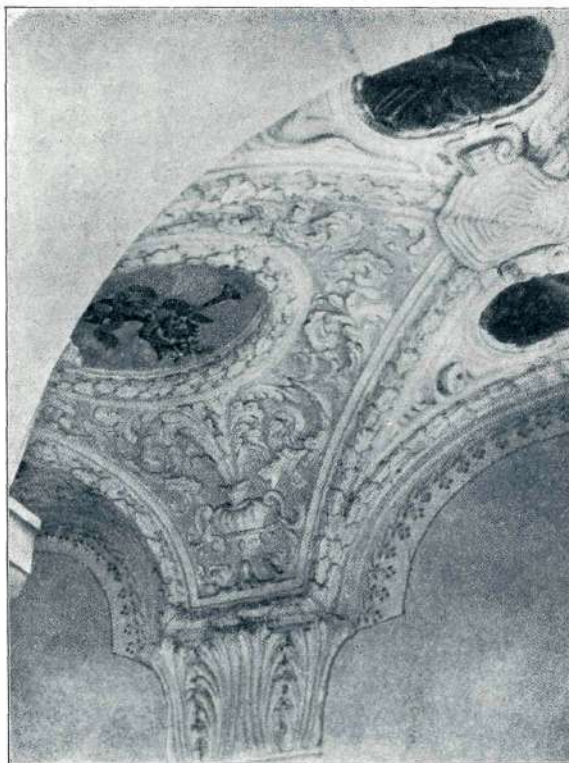

gre pri proletarskem gibanju — ki notabene zavzema pri nas vedno širše kroge in sega v plasti našega slovenskega ljudstva, četudi na prvi hip kaj malo proletarsko izgledajo — za veliko in do dna segajoče gibanje in težnjo, dvigniti se in oblikovati novo duhovno in gospodarsko bodočnost. A pot, po kateri hoče priti do vpliva, bo čisto druga, kot si jo je zamislila marksistična ideologija. V tej teoriji leži velik kos fatalizma, ki sprošča mnogo akcijskih sil in spravlja najširše mase v razredni boj; socialistična stranka je dosegla velike politične uspehe; pravih kulturnih uspehov ni dosegla, ker se ti dajo doseči le iz zavestnega etosa in produktivne ideje ter prave »izobrazbe duha«. Proletarski razred je zamudil priliko, da bi se uredil v celotno kulturo, ki nikakor ni samo kultura današnjega dne in kultura, ki sloni samo na gospodarskih temeljih. Posledica je bila, da si nikoli ni pridobil prave plasti izobražencev, da si dalje ni stvaril niti plastičnega življenjskega ideala niti izoblikovanega etosa niti specifičnih misli o izobrazbi, ki bi bile saj nekaj vredne. Doktrinarna omejenost strankarske šole je preprečila vsako širše in obsežno obzorje in niso uvideli, da si mora tudi proletariat najprej ustvariti izobraženo elito in aristokracijo, ter da se more kulturno pomembno uveljaviti le na podlagi popolnoma preiščljene kulturne ideje. Danes so literarne ustvaritve, v katerih se izraža proletarsko hotenje, še po večini negativne, polemične, in sama polemika je vedno neplodna kot vsak razredni boj. A vse to se bo spremenilo, in šele tedaj bo mogoče iz proletarskega gibanja dvigniti pozitivne kulturne sile. Treba je, da se gibanje dvigne nad parlamentarno-politično perspektivo, tako šele bo mogel ustvariti novo kulturo. Tudi svetovna revolucija bo prišla le tedaj, če bodo duhovi zreli. Danes še ni govora o tem, ko gibanje še ni kulturno gibanje in nima lastnih izobraževalnih vrednot, da bi z njimi oblikovala novega človeka in po tem človeku novo dobo.

Proletarski socializem hoče danes preurediti državo in vse meddržavne odnose, na podlagi razreda, ki je menda v vseh državnih gospodarskih telesih, hoče izločiti državo. A moderna država je stvar dolgega razvoja in se ne da s tako enostavnimi sredstvi premagati. Treba se drugače vživeti v vse življenjske zakonitosti, če hočemo državni ustroj spreminjati.

2. Kriza političnega svetovnega reda ni prav nič manj važna kot kriza proletarskega gibanja. Čudno je le, kako neodvisno od socialnega gibanja je potekala ta kriza kapitalističnogospodarskega in nasilno-političnega značaja. Zdelo se je, da gre pri tem za vprašanje, bodo li obstale nacionalne države, oziroma ali ne bo bodočnost prinesla konsolidacije v meddržavnih odnosih.

Vprašanje pa leži v drugi smeri: bo li zmagala ideja sile in moči ali pa ideja pravne države? Če se zgodi prvo, tedaj bo prinesla bodočnost gospostvo ene države — če pa prodre misel prava, to je prepričanje, da si velike države

Begunje, kaznilnica, svod s štukaturami
(2. pol. 17. stol.)

morajo svoje vplivne sfere v določenih mejah medsebojno garantirati, tedaj ne sledi morda svetovni mir ali vseobsegajoča pravna zveza vseh narodov, pač pa novo ravnotežje velesil, ki bi utegnilo biti do neke meje fiksno.

Zveza narodov sicer obstoja, a kako jo treba tolmačiti, je danes še nejasno. Če hočemo neugodno soditi o njej, treba reči, da je danes le nova oblika, ideološka odeja, v kateri vodijo današnje velesile svojo realno politiko; če sodimo dobro, je zveza narodov nova oblika, kako se sklepajo pogodbe in zveze, morda poglobljena oblika, po kateri se velesile medsebojno sporazumljajo, da se prepreči enostranski imperializem. Po svoji ideji pa bi zveza narodov morala biti nekaj drugega. Pacifizem in misel o svetovnem miru sta gotovo utopiji, za tako misel se more navduševati le človek, ki ne zna politično misliti, ne pozna instinktov in gonov človeške psihe ter ne računa z gospodarskimi činitelji. A možna je zveza narodov v drugem zmislu, da zastopa idejo ravnotežja, regulacije in garancije, da se obstoječe velesile združijo po mednarodnem pravu v novo velesilo, ki bi torej slonela na jaki kulturni ideologiji. Taka ideja pa se da uresničiti le z novo vzgojo in izobrazbo, potrebna je čisto nova politična miselnost, ki jo moramo vzgojiti v vseh kulturnih narodih, treba pripraviti tla za novo evropsko zajednico, vzgojiti pošteno realno usmerjeno politično mišljenje, izločiti fantastiko, zlasti pa lažnivo oboževanje samega sebe, gojitev kulta herojev in nacional-